

and the development of spirituality of the population of Ukrainian lands by means of both enlightenment and systematic education. The most important result of the activity of prominent figures of Ukrainian Orthodoxy of this period is the formation of values of Ukrainian education that touched on both moral and intellectual aspects, set on the achievement of an educational ideal, whose relevance is largely preserved for modern Ukraine.

Keywords: education; Orthodoxy; educational traditions; morality; humanism; pedagogical thought

Стаття надійшла до редакції 28.03.2019 р.

УДК 37.015.311

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183276>

АНДРІЙ ТКАЧЕНКО

ORCID ID 0000-0003-4408-2653

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК І САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Представлена спроба визначення, на основі узагальнення актуальних публікацій, змісту та співвідношення явищ, що позначаються категоріями “професійний розвиток” і “професійний саморозвиток” особистості. Проаналізовано найбільш відомі, запропоновані вченими концептуальні моделі теоретичного і методологічного обґрунтування зазначених феноменів. Показано, що категорія професійного розвитку (або професіогенезу) є інтердисциплінарним поняттям, яке, виступаючи в формі низки семантично близьких варіантів, виконує одночасно організуючу, систематизуючу функції, а також грає роль своєрідного пізнавального орієнтиру. В явищі професіогенезу дослідниками виокремлюються і описуються особистісний, діяльнісний, пізнавальний, комунікативний, історичний, соціокультурний, аксіологічний, педагогічний, акмеологічний, прогностичний, етичний, естетичний та інші аспекти. Акцентовано увагу на тому, що поняття «професійний розвиток» і «професійний саморозвиток» особистості позначають не окремі, паралельні процеси, а є відзеркаленням об’єктивної і суб’єктивної сутностей одного і того самого явища.

Ключові слова: професійний розвиток особистості; професіогенез; професійне становлення; професіоналізація; професіоналізм

Постановка проблеми. Важливими явищами, виникнення яких стало закономірним наслідком прогресивного руху людства в освоєнні оточуючого світу і над аналізом яких останнім часом зосередилися значні зусилля науковців, є професійний розвиток і саморозвиток особистості. Система процесів, яку охоплюють ці явища, відображаючи надзвичайно вагомий аспект становлення і самореалізації людини, є точкою перетину майже всіх галузей сучасного наукового знання.

Високий професіоналізм, компетентність, професійна культура і свобода особистості виступають чинниками прогресу цивілізації, необхідною умовою розвитку суспільства. Все сказане закономірно екстраполюється й на освітню сферу, модернізація якої останніми роками потребує мобілізації значних резервів суспільства. Професіоналізм педагога є однією із ключових категорій в контексті реалізації концепції Нової української школи.

Разом з тим ми спостерігаємо поліпарадигмальність аналізу феномену професійного розвитку і саморозвитку особистості, плюралізм наукових підходів до визначення категоріального змісту поняття професійного розвитку, розмаїття концепцій щодо його ролі в житті людини, надзвичайно строкате і часом неузгоджене термінологічне поле.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійний розвиток особистості постав у центрі наукового інтересу психологів ще на початку ХХ століття в таких прикладних галузях психології, як психотехніка і психологія праці. В процесі вивчення проблем розвитку й удосконалення трудових умінь і навичок, питань раціоналізації трудової діяльності, працездатності, психологічної характеристики професій, професійного відбору і раціонального використання кадрів вивчалися різні аспекти психології професійної успішності, а відповідно, механізми та закономірності професійного розвитку. Цей час пов’язаний з появою у індустріально розвинених країнах Європи і США перших психологічних теорій професійного розвитку, головна увага яких зосереджувалася на пошуках шляхів підвищення ефективності виробництва.

Цілісний підхід до аналізу особистісно-професійного становлення вперше був сформульований ще В. М. Бехтеревим, прийнятий Б. Г. Ананьєвим і розвинений у працях акмеологів 1990-х років (К. О. Абульханова-Славська, О. С. Анісімов, О. О. Бодальов, А. О. Деркач, Н. В. Кузьміна, В. Г. Михайловський, О. Ю. Панасюк та ін.). У розмаїтті сучасних концепцій професійного розвитку, в основу яких покладені суб’єктивний і особистісно-діяльнісний підходи, особливо яскравими є теорії Е. Ф. Зеєра, Є. О. Клімова, А. К. Маркової, М. С. Пряжнікова і О. Ю. Пряжнікової, В. В. Рибалки та ін.

Останніми роками загальна теорія професіогенезу активно розвивається в межах окремих і достатньо самостійних напрямів досліджень, що розробляють технології формування особистості людини як суб’єкта певної професійної діяльності. Так професійний розвиток педагогів або майбутніх педагогів досліджують

Л. В. Антропова, Н. Ю. Волянюк, І. І. Гончарова, Н. В. Гузій, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна та ін.; шляхи професійного становлення практичних психологів розробляють І. І. Бондаренко, Н. І. Пов'якель, Л. В. Темнова та ін.; особливості професіогенезу операторів вивчають В. О. Бодров, О. К. Боковиков, В. А. Вавилов, С. М. Зінківська, О. М. Сіваш та ін. Аналогічні дослідження також проводяться стосовно підготовки працівників органів внутрішніх справ (А. І. Дубнякова, Л. І. Мороз, О. В. Хлудова та ін.), лікарів (В. А. Вербенко, Л. О. Лебедева та ін.) тощо. Окрему групу досліджень становлять праці, об'єктом вивчення яких є професійний розвиток керівників (Г. В. Гнеушева, А. Козлова, О. Г. Чирковська та ін.)

Метою статті ми обрали визначення, на основі узагальнення актуальних публікацій, змісту та співвідношення явищ, що позначаються категоріями “професійний розвиток” і “професійний саморозвиток” особистості.

Виклад основного матеріалу. У пошуках теоретичного і методологічного підґрунтя процесу особистісно-професійного розвитку ученими останніми роками запропоновано декілька концептуальних моделей. На думку В. О. Бодрова, наприклад, сутність проблеми формування особистості професіонала зводиться до двох основних положень: 1) “особистість виявляється в професії” – в процесі вибору і опанування професії, професійного вдосконалення і реалізації особистості професіонала, визначення його місця в суспільстві, досягнення матеріальних і духовних цінностей, задоволення особистих пізнавальних інтересів; 2) “розвиток особистості в діяльності” – формування професійно орієнтованих якостей людини (її організму і особистісних рис), розширення сфери пізнання навколишнього світу і його смислового вмісту, розвиток форм і вмісту предмета спілкування (Бодров, 2001).

Узагальнення результатів досліджень учених дозволило відомому спеціалісту в галузі професійної психології Е. Ф. Зеєру сформулювати базові методологічні засади сучасної теорії професійного становлення особистості (Зеєр, 2006): 1) Професійне становлення особистості має історичну і соціокультурну обумовленість. 2) Ядром професійного становлення є розвиток особистості в процесі професійного навчання, освоєння професії і виконання професійної діяльності. 3) Процес професійного становлення особистості є індивідуально своєрідним, неповторним, проте в ньому можна виділити якісні особливості і закономірності. 4) Професійне життя дозволяє людині реалізувати себе, надає особистості можливості для самоактуалізації. 5) Індивідуальна траєкторія професійного життя людини визначається нормативними і ненормативними подіями, випадковими обставинами, а також її ірраціональними потягами. 6) Знання психологічних особливостей професійного розвитку дозволяє людині усвідомлено проектувати свою професійну біографію, будувати, творити свою історію.

Свого часу ми зробили спробу категоризації поняття професійного розвитку, що передбачав аналіз поняття з точки зору таких його функцій у науковому світогляді: онтологічної, гносеологічної, методологічної, прогностичної та аксіологічної. На нашу думку, головною функцією поняття професійного розвитку особистості виступає онтологічна: дана категорія своєю появою віддзеркалює певні зміни у об'єктивній дійсності, що саме і фіксуються вказаною дефініцією. Вже саме поєднання понять “розвиток” і “професійний” породжує уявлення про новий аспект реальності і тим самим створює певну пізнавальну цінність (Ткаченко, 2011).

Вихідним у нашому випадку виступає поняття “професія”, варіанти визначення якого ми знаходимо у багатьох наукових роботах. Так, Е. Ф. Зеєр під цим поняттям розуміє форму трудової діяльності, що виникла історично і для виконання якої людина повинна володіти певними знаннями і навичками, мати спеціальні здібності та розвинуті професійно важливі якості (Зеєр, 2009). Складний і тривалий процес формування вказаних якостей в різних дослідженнях позначається такими категоріями, як особистісно-професійний розвиток, професійне становлення, професіоналізація, розвиток професіонала, становлення професіоналізму тощо.

Динамічний характер процесу професіоналізації, якісні особливості філогенетичного і онтогенетичного розвитку людини, а також роль у ньому трудової діяльності дозволили російським ученим А. І. Галактіонову і В. А. Вавилову всю сукупність проблем становлення професіонала визначити терміном “професіогенез” (лат. *professio*, від *profiteor* – оголошую своєю справою і грецьк. *genesis* – походження, виникнення). Відтак, у переважній більшості сучасних досліджень закономірностей професійної діяльності людини цей термін виступає базовою категорією, синонімом професійного розвитку.

Але тут треба зауважити, що у публікаціях спостерігається відхід від традиційного визначення змісту поняття професійного розвитку. Об'єм цієї категорії деякі автори значно розширюють, виводячи перелік окреслених ним явищ за межі суто «персоналістичного» рівня. На їхню думку, професіогенез, окрім позначення процесу розвитку людини як професіонала, це: а) виникнення і розвиток системи професій як соціального інституту і процес формування історичних типів професіоналів (історичний професіогенез); б) динаміка професійної діяльності індивідів та професійних груп при зміні соціально-економічних умов (соціально-економічний професіогенез); в) зміни професійної діяльності та професіоналів під впливом нових технологій, у тому числі інформаційних (інформаційно-технологічний професіогенез) (Гордієнко, Копець, 2002). Втім вказані інтерпретації не є об'єктом нашого розгляду.

Дослідники говорять про два напрями професіогенезу: а) як формування внутрішніх засобів професійної діяльності (спеціальні знання, уміння і навички, мотиваційні аспекти професійної діяльності, професійні риси характеру, здатність до професійного спілкування, рефлексія, інтелектуально-творчі якості, адекватний індивідуальний стиль професійної діяльності), що сприяє становленню внутрішньої професійної ідентичності; б) як засвоєння зовнішніх засобів професійної діяльності (накопичення соціальних регуляторів в конкретному професійному співтоваристві, освоєння так званого соціального простору професії, певних матеріалів і інформаційних засобів професійної діяльності), що співвідноситься з утворенням зовнішньої професійної ідентичності (Ермолаєва, 1998). Досягнутий особистістю рівень професіоналізму або професійної зрілості (соціальної, особистісної і діяльнісної) є природним результатом професіогенезу. Кожен фахівець має за плечима власну професіогенетичну історію, яка віддзеркалюється не лише у рівні професіоналізму, але і в співвідношенні окремих характеристик останнього, індивідуальній неповторності форм.

Варто звернути увагу на концепцію професійного розвитку особистості, представлену В. В. Рибалкою. Вчений підкреслює суб'єктну сутність даного процесу і виділяє його три провідні чинники: освіту, самовиховання і здійснення професійної діяльності. До системи професійно важливих якостей, що утворюються в процесі професіогенезу, він відносить комунікативні, мотиваційні, характерологічні, рефлексивні, освітні, інтелектуальні та психофізіологічні властивості особистості. Таким чином, професійний розвиток людини передбачає формування світоглядних, етичних якостей, спеціальних наукових, технічних, технологічних знань, умінь, навичок і здібностей фахівця. Дослідник також виокремлює етапи і, одночасно, результати професіогенезу: професійне самовизначення і вибір професії, професійна підготовка і формування особистісної готовності оволодіння професією, професійна освіченість, компетентність, майстерність і культура фахівця. Для нас особливо актуальним є положення В. В. Рибалки про те, що найважливішою умовою професійного розвитку є включення особистості на кожному із зазначених етапів до трудової і професійної діяльності та опанування її базовими компонентами: потребо-мотиваційним, інформаційно-пізнавальним, цілеформуючим, знаряддево-операційно-результативним та емоційно-почуттєвим. Окрім того, у наведеній концепції привертають увагу такі важливі аспекти професіогенезу, як професійна соціалізація особистості, естетична, етична, виробнича, творча, інноваційна та психологічна культура фахівця (Рибалка, 2008).

Слушна, з нашої точки зору, наукова позиція щодо змісту професійного розвитку суб'єкта діяльності висловлена В. О. Бодровим на основі узагальнення результатів наукових студій таких відомих психологів, як Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та інших: формування особистості професіонала в процесі опанування трудової діяльності не зводиться до розвитку її операційної сфери у вигляді накопичення знань, навичок і умінь, а передбачає формування складних психічних систем регуляції її соціальної поведінки (Бодров, 2001).

Узагальнення існуючих дефініційних підходів щодо явища професіогенезу людини довело недостатню узгодженість відповідного статусу його як наукової категорії, полімодальність у визначенні дослідниками соціально-психологічної сутності даного поняття. З огляду на це нами запропоноване визначення явища професійного розвитку особистості як цілісного, перманентного, багатопланового, детермінованого зовнішніми і внутрішніми чинниками процесу формування інтелектуальної, психологічної та практичної готовності індивіда до реалізації певної професійної діяльності.

Головною формою активності особистості у процесі професіогенезу, чинником успішності її самореалізації виступає професійний саморозвиток. У науці під саморозвитком традиційно розуміють тип саморуку, для якого характерний перехід на більш високий рівень організації, або ріст "Я", тобто рух до емоційної і когнітивної зрілості (Ребер, 2000). Академік І. Д. Бех вважає саморозвиток необхідною умовою самореалізації особистості, пов'язуючи його з системою морально-духовних цінностей як змістовою основою цього духовно-практичного процесу. Саморозвиток він розглядає як самозміну суб'єкта у напрямі свого Я-ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин. Будучи переважно процесом індивідуальним, що розгортається у внутрішньому плані особистості, саморозвиток в той же час під впливом значущих інших закономірно об'єктивізується. І. Д. Бех зазначає, що створення раціональних педагогічних умов саморозвитку особистості неможливе без опори на такі його важливі механізми, як самоприйняття і самопрогнозування. При цьому результат саморозвитку залежить від поєднання вказаних процесів (Бех, 2009).

Феноменологія саморозвитку включає три групи найзагальніших ознак цього складного і багатогранного явища: а) це людська цінність і потреба; б) це результат свідомого цілепокладання та духовно-практична діяльність особистості; в) це процес власних змін особистості (Масовер, 2009).

З нашої точки зору, професійний саморозвиток є формою самовдосконалення особистості, напрямом її свідомих і цілеспрямованих змін, що детерміновані вимогами певного виду праці. Іншими словами, основна ідея проблеми професійного саморозвитку – це ідея детермінації розвитку особистості діяльністю. Поняття професійного саморозвитку входить до категоріального поля багатьох галузей сучасного знання: менеджменту, педагогіки, психології, соціології, акмеології тощо. У теорії менеджменту, наприклад, ця категорія розглядається як процес усвідомленого цілеспрямованого розвитку людиною себе як керівника, що включає самостійне вдосконалення своїх знань, умінь, особистісних і функціональних якостей, компетенції в цілому, які забезпечують ефективність професійної діяльності. Обов'язковими компонентами даного процесу виступають особистісний, інтелектуальний, професійний (кваліфікаційний) розвиток і підтримка фізичного стану (Гительман).

Особистісно-професійний саморозвиток розглядається вченими в низці базових цінностей сучасної професійної освіти, а сформованість умінь, навичок і стійкої потреби у цій формі особистісної активності, як умови досягнення вершин професійної майстерності, вважається одним із головних показників якості освіти спеціаліста. При цьому професійний саморозвиток майбутнього фахівця визначають як його свідому діяльність, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яку визначає його майбутня професія (Масовер, 2009).

Феномен самореалізації робить професійний самогенез передусім надзвичайно важливою умовою в контексті педагогічної освіти, оскільки тут можливість самореалізації для обох учасників педагогічного процесу виступає головним чинником успішності останнього. Дослідниця О. Д. Серебрянська професійний саморозвиток студента педагогічного ВНЗ визначає як самокерований і самоконтрольований процес формування і розвитку професійно важливих якостей особистості, актуалізації і розвитку творчої і професійної індивідуальності, в якому студент виступає і як суб'єкт, і як об'єкт діяльності (Серебрянская, 2002).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Категорія професійного розвитку (або професіогенезу) є інтердисциплінарним поняттям, включеним до категоріального строю теорій, що описують різні за характером і масштабом процеси, пов'язані, на одному полюсі, із самореалізацією і соціальною адаптацією особистості, на іншому – із загальним прогресом суспільства, зростанням здатності людства до опанування світом. Виступаючи в

формі низки семантично близьких варіантів, воно виконує одночасно організуючу, систематизуючу функції, а також грає роль своєрідного пізнавального орієнтиру в багатьох галузях гуманітарного знання. В явищі професіогенезу дослідниками виокремлюються і описуються особистісний, діяльнісний, пізнавальний, комунікативний, історичний, соціокультурний, аксіологічний, педагогічний, акмеологічний, прогностичний, етичний, естетичний та інші аспекти.

Варто наголосити, що поняття «професійний розвиток» і «професійний саморозвиток» особистості позначають не окремі, паралельні процеси, це, скоріше, віддзеркалення двох сутностей одного явища – об'єктивної, що визначається потребами суспільного розвитку, і суб'єктивної – зумовленої внутрішнім світом індивіда. Ми не можемо собі уявити успішний професіогенез людини поза її власною активністю, і навпаки, саморозвиток професіонала не існує без визначальної суспільної детермінації. В цьому розумінні, професійний саморозвиток – це інтеріоризація мети, змісту, засобів і ціннісного смислу професіогенезу як соціального явища. Відокремлювати ці два поняття є сенс лише в тому випадку, коли ми акцентуємо увагу або на суспільному, або на особистісному змісті даного феномену.

Професійний саморозвиток як потреба і одна із головних компетентностей особистості набуває чітко вираженого аксіологічного значення в загальному процесі професіогенезу, тому вважається неодмінною ознакою успішності останнього. Окремого дослідження потребує ключова роль професійного саморозвитку в педагогічних закладах освіти, оскільки усвідомлення себе не лише об'єктом, але набагато більшою мірою суб'єктом освітнього процесу, яке повноцінно реалізується лише в наслідок свідомого і цілеспрямованого професіогенезу, є неодмінною умовою формування комплексу професійних уявлень і установок майбутнім педагогом.

Список використаних джерел

- Бех, І. Д. (2009). *Психологічні джерела виховної майстерності*: навч. посіб. Київ: Академвидав.
- Бодров, В. А. (2001). *Психология профессиональной пригодности*: учеб. пособ. для вузов. Москва: ПЕР СЭ.
- Галактионов, А. И., Вавилов В. А. (1992). Анализ и организация операторской деятельности. *Психологический журнал*, 13, 3. 14-23.
- Гительман, Л. Д. *Условия совершенствования и профессионального саморазвития*. Взято с http://www.elitarium.ru/2008/06/28/uslovija_samorazvitija.html.
- Гордієнко, В. І., Копець, Л. В. (2002). Основні проблеми дослідження професіогенезу особистості в сучасній психології. *Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія"*, 20, 59-64.
- Ермолаева, Е. П. (1998). Преобразующие и идентификационные аспекты профессиогенеза. *Психологический журнал*, 4, 80-87.
- Зеер, Э. Ф. (2006). *Психология профессий* : учеб. пособ. для студ. вузов. Москва: Академический Проект : Фонд "Мир".
- Зеер, Э. Ф. (2009). *Психология профессионального развития* : учеб. пособ. Москва: Академия.
- Масовер, Н. Ю. (2009). Становление аутопедагогической компетентности будущего преподавателя в классическом университете. *Вестник Новгородского государственного университета*, 53.
- Ребер, А. (2000). Большой толковый психологический словарь. Т. 2 (П–Я). Москва: Вече: АСТ.
- Рибалка, В. В. (2008). Професійний розвиток. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
- Серебрянская, О. Д. (2002). *Профессиональное саморазвитие студентов педагогического вуза*. (Дис. канд. пед. наук). Волгоград.
- Ткаченко, А. В. (2011). Категоріальний статус поняття "професійний розвиток особистості". *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць Полтав. нац. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка, 8 (2), 263-269.

References

- Bekh, I. D. (2009). *Psykhologichni dzherela vykhovnoi maisternosti [Psychological sources of educational skill]*: navch. posibnyk. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
- Bodrov, V. A. (2001). *Psikhologiya professionalnoy prigodnosti [Psychology of professional fitness]*: ucheb. posob. dlya vuzov. Moskva: PER SE [in Russian].
- Ermolayeva, E. P. (1998). Preobrazuyushchiye i identifikatsionnyye aspekty professiogeneza [Transformative and identification aspects of professiogenesis]. *Psikhologicheskii zhurnal [Psychological Journal]*, 4, 80-87 [in Russian].
- Galaktionov, A. I. Vavilov V. A. (1992). Analiz i organizatsiya operatorskoy deyatel'nosti [Analysis and organization of operator activity]. *Psikhologicheskii zhurnal [Psychological Journal]*, 13, 3, 14-23 [in Russian].

- Gitelman, L. D. *Usloviya sovershenstvovaniya i professionalnogo samorazvitiya [Conditions for improvement and professional self-development]*. Retrieved from http://www.elitarium.ru/2008/06/28/usloviya_samorazvitija.html [in Russian].
- Hordiienko, V. I., & Kopets, L. V. (2002). Osnovni problemy doslidzhennia profesiohenezu osobystosti v suchasni psychologii [The main problems of the study of the profiogenesis of the personality in modern psychology]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Kyievo-Mohylianska akademiia" [Scientific notes of the National University of Kyiv-Mohyla Academy]*, 20, 59-64 [in Ukrainian].
- Masover, N. Yu. (2009). Stanovleniye autopedagogicheskoy kompetentnosti budushchego prepodavatelya v klassicheskom universitete [Formation of autopedagogical competence of the future teacher in a classical university]. *Vestnik Novgorodskogo gosudarstvennogo universiteta [Bulletin of Novgorod State University]*, 53 [in Russian].
- Reber, A. (2000). *Bolshoy tolkovyy psikhologicheskii slovar [Big explanatory psychological dictionary]* (Vol. 2 (P–Ya). Moskva: Veche. AST [in Russian].
- Rybalka, V. V. (2008). Profesiyni rozvytok [Professional development]. *Entsyklopediia osvity*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Serebryanskaya, O. D. (2002). *Professionalnoye samorazvitiye studentov pedagogicheskogo vuza [Professional self-development of students of pedagogical high school]*. (PhD diss.). Volgograd [in Russian].
- Tkachenko, A. V. (2011). Katehorialnyi status poniattia "profesiyni rozvytok osobystosti" [Categorical status of the concept of "professional development of personality"]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti : zb. nauk. prats Poltavskoho nats. ped. un-tu imeni V. H. Korolenka [The origins of pedagogical skill: Coll. Sciences. according to Poltava. nat. ped. VG Korolenko University]*, 8 (2), 263-269 [in Ukrainian].
- Zeyer, E. F. (2009). *Psikhologiya professionalnogo razvitiya [Psychology of professional development]: ucheb. posob.* Moskva: Akademiya [in Russian].
- Zeyer, E. F. (2006) *Psikhologiya professiy [Psychology of the professions]: ucheb. posob. dlya stud. vuzov.* Moskva: Akademicheskii Proyekt : Fond «Mir» [in Russian].

TKACHENKO A.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND SELF-DEVELOPMENT OF PERSONALITY

An attempt is made to determine, based on a generalization of relevant publications, the content and correlation of phenomena denoted by the categories of "professional development" and "professional self-development" of an individual. The most famous conceptual models proposed by scientists for theoretical and methodological substantiation of these phenomena are analyzed. It is shown that the category of professional development (or occupational genesis) is an interdisciplinary concept, which, speaking in the form of a series of semantically close variants, It simultaneously organizes, systematizes the functions, and also plays the role of a kind of cognitive guide. In the phenomenon of professional genesis, researchers identify and describe personal, activity, cognitive, communicative, historical, sociocultural, axiological, pedagogical, acmeological, prognostic, ethical, aesthetic and other aspects. Attention to the fact that the concepts of "professional development" and "professional self-development" of an individual do not mean separate, parallel processes, but are a reflection of the objective and subjective essences of the same phenomenon.

It is substantiated that professional self-development as a need and one of the main competences of the individual acquires a clearly expressed axiological value in the general process of professogenesis, so it is considered an indispensable sign of the latter's success. Separate research requires the key role of professional self-development in pedagogical institutions of education, since awareness of oneself is not only an object, but much more the subject of an educational process, which is fully realized only as a result of conscious and purposeful professional formation, is an indispensable condition for professional and professional formation. installations by a future teacher.

Keywords: professional personality development; profiogenesis; professional formation; professionalization; professionalism

Стаття надійшла до редакції 28.01.2019 р.